

УДК 94

Альбіна БЕРЕСТ, здобувачка магістратури I курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03 Історія Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, науковий керівник: Рижева Н., д.іст.н., професорка

ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО В СТАРОДАВНЬОМУ ЄГИПТІ (НА ПРИКЛАДІ ЦАРИЦІ КЛЕОПАТРИ)

Анотація. Постать Клеопатри VII, останньої правительки Стародавнього Єгипту з династії Птолемеїв, завжди займала особливе місце в історії. Її життєвий шлях, сповнений драматичних подій та перипетій, став предметом безлічі наукових досліджень, художніх творів та кінематографічних інтерпретацій. Проте, поза всілякими сумнівами, Клеопатра була не лише видатною історичною постаттю, але й жінкою, яка наважилася кинути виклик патріархальним устоям свого часу, ставши однією з перших відомих жінок-лідерів у світовій історії.

Ключові слова: Клеопатра, Стародавній Єгипет, Птолемеї, гендерна історія

На тлі багатьох давніх цивілізацій, де роль жінок була суворо обмежена домашнім середовищем та материнством, Стародавній Єгипет вирізнявся більш прогресивним ставленням до гендерних ролей. Хоча правління чоловіків-фараонів було нормою, жінки в єгипетському суспільстві мали більше прав і можливостей, ніж їхні сучасниці в інших регіонах. Це відкривало шлях для окремих жінок із царських родин зайняти трон у випадку відсутності чоловічого спадкоємця. Однак, незважаючи на це, жінки-правительки стикалися з численними перешкодами та викликами, пов'язаними з патріархальними уявленнями та упередженнями. Їм доводилося доводити свою гідність та здатність керувати державою. У цьому контексті Клеопатра виявилася непересічною

постаттю, чия кар'єра та діяльність мали далекосяжні наслідки для розуміння ролі жінок у владі та суспільстві.

Клеопатра VII народилася близько 69 року до н.е. в Олександрії, тогочасній столиці Єгипту. Вона належала до династії Птолемеїв, заснованої одним із наступників Олександра Македонського, який захопив Єгипет у 332 році до н.е. Як спадкоємиця трону, Клеопатра отримала ретельну освіту та була добре обізнана в питаннях філософії, літератури, історії та декількох мов, включаючи грецьку та єгипетську. У 51 році до н.е., у віці 18 років, Клеопатра успадкувала трон після смерті свого батька, Птолемея XII. Проте, згідно з традиціями того часу, їй довелося розділити владу зі своїм молодшим братом Птолемеєм XIII, який також був її чоловіком. Це була типова практика в династії Птолемеїв, спрямована на збереження чистоти царської крові.

Однак співправління Клеопатри та Птолемея XIII виявилось нетривалим та конфліктним. Птолемей XIII та його прихильники невдовзі вигнали Клеопатру з Єгипту, сподіваючись узурпувати владу. У відповідь Клеопатра вирішила шукати союзника в особі Юлія Цезаря, який на той час перебував у Єгипті в ході свого походу проти Помпея Великого. Ця рішуча та смілива дія Клеопатри, коли вона таємно проникла до Олександрії, заховавшись в килим, щоб зустрітися з Цезарем, стала легендарною. Їхній союз та особисті стосунки зіграли вирішальну роль у подальшому розвитку подій. Цезар захопив Олександрію, повалив Птолемея XIII і відновив Клеопатру на троні Єгипту в 47 році до н.е.

Після смерті Юлія Цезаря в 44 році до н.е. Клеопатра повернулася до Єгипту, де продовжувала зміцнювати свою владу та династичні позиції. Її наступним союзником став Марк Антоній, один із наступників Цезаря, з яким вона мала тривалий роман і двох дітей. Союз Клеопатри та Марка Антонія мав на меті протистояти зростаючій могутності Октавіана, майбутнього римського імператора. Проте їхні амбіції зазнали поразки після битви при Акції в 31 році до н.е., коли сили Антонія були

розгромлені військами Октавіана. Після цієї поразки Клеопатра, за легендою, наклала на себе руки, щоб уникнути приниження та ганьби полону.

Незважаючи на трагічний фінал, життя та царювання Клеопатри мали далекосяжний вплив на уявлення про жінок у владі та лідерстві у давніх цивілізаціях. Її харизматична особистість, політична хитрість та рішучість продемонстрували, що жінки можуть бути не лише ефективними правительками, але й вправними дипломатами та стратегами. Власне, саме завдяки своїм дипломатичним здібностям Клеопатра змогла укласти союзи з такими видатними діячами, як Юлій Цезар та Марк Антоній, що дозволило їй зберегти владу та незалежність Єгипту в безпрецедентно бурхливий період історії. Вона уособлювала образ сильної, рішучої та розумної жінки, здатної керувати державою на рівні з чоловіками, а іноді й краще за них.

Клеопатра усвідомлювала силу жіночої краси та сексуальності і навчилася вміло використовувати це на свою користь у політичних цілях. Її романи із Цезарем та Антонієм сприймалися не лише як прояви особистих пристрастей, а й як вміло розіграні стратегічні ходи, спрямовані на зміцнення її влади та впливу. Для патріархального римського суспільства того часу подібна поведінка жінки сприймалася як виклик усталеним нормам і цінностям. Клеопатра демонстративно порушувала стереотипи про підлегле становище жінок, перетворюючи свою жіночність на зброю політичного впливу. Такий підхід викликав неоднозначну реакцію в римському світі, проте беззаперечно сприяв зміні уявлень про роль і можливості жінок у владі. Крім безпосереднього впливу на своїх сучасників, постать Клеопатри також відіграла важливу роль у формуванні культурного та історичного наративу навколо ідеї жіночого лідерства. Її життєвий шлях, драматичні події та особистість викликали жвавий інтерес як у стародавніх авторів, так і в пізніших істориків, письменників та митців.

Численні історичні праці, художні твори, п'єси та кінофільми про Клеопатру сприяли закріпленню її образу як сміливої, розумної та харизматичної жінки, здатної керувати державою. Цей культурний наратив часто ідеалізував та романтизував постать Клеопатри, проте водночас він став потужним символом жіночої сили та лідерства в епоху, коли подібні ідеї були досить новаторськими. Незважаючи на трагічний фінал свого життя, Клеопатра залишила помітний слід в історії та стала натхненням для наступних поколінь жінок-правителів у різних куточках світу. Її приклад показав, що жінки здатні успішно керувати державами, ухвалювати рішення та реалізовувати власні політичні амбіції. Протягом наступних століть та тисячоліть образ Клеопатри надихав багатьох видатних жінок-монархинь, таких як Ібн-Хатун, Зенобія, Олена Волоська, Єлизавета I Тюдор та інших. Її життєва історія слугувала доказом того, що жінки можуть бути не лише гідними правительками, але й володіти хитрістю, розумом та політичним умінням, необхідними для утримання влади в складних історичних обставинах.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Клеопатра VII мала визначальний вплив на розуміння гендерних ролей та жіночого лідерства в давніх цивілізаціях. Історія Клеопатри демонструє, що навіть у патріархальному суспільстві жінка могла стати успішною лідеркою, якщо мала відповідні якості та вміння. Вона була розумною, харизматичною та рішучою, що дозволило їй перевернути гендерні ролі та зайняти одне з найвищих становищ у тогочасному світі. Її життєвий шлях та діяльність продемонстрували, що жінки можуть бути успішними правительками, використовувати свої здібності та чари для досягнення політичних цілей, а також успішно протистояти патріархальним забобонам та упередженням свого часу. Хоча значною мірою Клеопатра була унікальною постаттю, її приклад надихав наступні покоління жінок-лідерів та сприяв поступовій еволюції уявлень про роль жінок у владі та суспільстві. Її життєва історія залишається потужним символом жіночої сили, рішучості та здатності

долати перешкоди на шляху до лідерства. Отже, хоча Клеопатра жила і правила понад дві тисячі років тому, її життя та спадщина залишаються надзвичайно релевантними для сучасних дискусій про гендерні ролі, жіноче лідерство та рівність у суспільстві. Її приклад є потужним нагадуванням про те, що жінки здатні досягати видатних успіхів у владі та керівництві, долаючи усталені забобони та обмеження. Приклад Клеопатри надихав жінок у майбутні століття на боротьбу за свої права та рівноправне становище в суспільстві. Її життя демонструє, що стать не повинна бути перешкодою для лідерства та досягнення успіху, якщо жінка має необхідні таланти та рішучість. Саме тому постать Клеопатри залишається символом натхнення та розширення можливостей для жінок у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Erskine, A. (2008). *A Companion to the Hellenistic World*. John Wiley & Sons.
2. Chauveau, M. (2000). *Egypt in the Age of Cleopatra: History and Society Under the Ptolemies*. Cornell University Press.
3. Walker, S., & Higgs, P. (Eds.). (1948). *Cleopatra of Egypt: from history to myth*.
4. Fuller, J. F. C. (1965). *Julius Caesar: Man, Soldier, and Tyrant*. Rutgers University Press.
5. Jones, P. J. (2006). *Cleopatra: A Source Book* (p. 94). University of Oklahoma Press.